A participiumok

A latin participium szófaj megfeleltethető a magyar melléknévi igenévnek. A magyar rendszerezéshez hasonlóan a latinban is megkülönböztetünk folyamatos, befejezett és beálló melléknévi igeneveket – azonban a latin más szempontból is megkülönbözteti a participiumokat. Így alakul ki a következő felosztás:

	Activum (cselekvő értelmű)	Passivum (szenvedő értelmű)
Imperfectum (folyamatos)	Part. impf. act.	----------
Perfectum (befejezett)	----------	Part. perf. pass.
Instans (beálló)	Part. inst. act.	Part. inst. pass.

Eggyel több melléknévi igenév van tehát a latinban, mint a magyarban – beálló akciójú participiumból létezik activ és passiv is (a magyarban csak egyféle, ez általában szenvedő értelmű pl. „tisztelendő”, „teendő” stb., - de pl. a „halandó” már cselekvő...)

A participium-képzéskor (ugyanúgy, mint a magyar melléknévi igenév kialakításakor) **igéből** egy **képző** segítségével **melléknevet** képezünk. Az eltérés annyi, hogy a latinban az adott participium képzője mindig az igének valamelyik tövéhez járul, nem az E/3 igealak végéhez, mint a magyarban. A tő és a képző mindig változik, a módszer minden participium képzésekor ugyanaz.

A part. impf. act.

A magyar folyamatos melléknévi igenévnek megfeleltethető szófaj. Legtöbbször fordíthatjuk is ezzel.
Előfordul igeneves szerkezetben (ablativus absolutus) is, amely későbbi anyag – ilyenkor a fordítása más lesz, ld. majd ott.

Képzése:

1– 2. coniugatio: imperfectum-tő + „-ns” képző;
3-4. coniugatio: imperfectum-tő + „-ens” képző.
A part. impf. act. mellett zárójelben meg szoktuk adni a S/Gen végződését. Ebből látható, hogy ez a participium tulajdonképpen a 3. declinatióban ragozódó, erős –i- tövű, egy végződésű melléknév.

Pl:

1. coni.: accusō, –āre → accusā- + -ns → accusāns (-antis) - vádoló
2. coni.: possideō, –ēre → possidē- + -ns → possidēns (-entis) – birtokló
3. coni.: cogō, -ĕre → cog- + -ēns → cogēns (-entis) – kényszerítő
   capiō, -ĕre → capi- + -ēns → capiēns (-entis) – megszerző
   constituō, -ĕre → constitu- + -ēns → constituēns (-entis) – elrendelő
4. coni.: audiō, -īre → audī- + -ēns → audiēns (-entis) – hall(gat)ó

A jellegzetes „–(e)ns” végződés miatt a part. impf. act. S/Nom-ban könnyen felismerhető a mondatokban, kifejezésekben – a ragozott formák már nehezebben.

Part. perf. pass.

Erről a participiumról a Praes. impf. ind. pass. igealaknál már tanultunk – egyszerűség kedvéért ide másolom az ott leírtakat:

Ennek az igenévnek a neve is így fordítható magyarra: szenvedő értelmű (passiv), befejezett (perfectum), melléknévi igenév (participium) – rövidítva PPP.
A magyar befejezett melléknévi igenévnek megfeleltethető szófaj. Gyakran fordíthatjuk is ezzel magyarra – az előző participiumhoz képest viszonylag több esetben van ettől eltérő jelentése.

Képzése:
Ez a participium az ige szótári alakjának 4. eleméből képezhető.
A szótári alak 4. elemének neve <u>supinum</u>.

A supinum mindig „-um” végződésű alak. Előfordulnak igék, amelyeknek nincs supinuma (pl. a létige), illetve melyeknek 4. alakja nem a supinum, hanem egy másik igenév (pl. vivō vagy valeō). Ezekből az igékből nem képezünk part. perf. pass-t – azaz rövidítve PPP-t.

A supinum „–um” végződésének levágásával jutunk hozzá az ige harmadik tövéhez (az impf. és a perf-tövet már ismerjük). Ez az a tő, amelyhez egy melléknévi képzőt hozzátéve megkapjuk a participiumot.
A melléknévi képző a jól ismert melléknévi végződés: -us, -a, -um.
Pl.

accusō, -āre, -āvi, -ātum → supinuma: accusātum supinum-töve: accusāt- PPP: accusātus, -a, um
(vádol) (a megvádolt)

1. -um végződés levágása 2. melléknévi képző hozzáadása

Az accuso ige PPP-ának képzésekor jó látható módon a következőt tettük – és ezt tesszük minden participium képzésekor –: egy igéből melléknevet képeztünk (vádol → a megvádolt), oly módon, hogy az ige egyik tövét melléknév-képzővel láttuk el. Jelen esetben ez a supinum-tő volt, melyhez „-us, -a, -um” képző járult.”

Part. inst. act.

Ennek megfeleltethető melléknévi igenév a magyarban nincs. Ennél fogva fordításakor körülírást alkalmazunk. A participium jelentése kb.: „valamit tenni készülő, valamit tenni akaró”

Ha a létige mellett szerepel a mondatban (állítmánykiegészítőként), a participiumot és létigét „v. mit tenni készül, akar” jelentéssel fordítjuk.

Képzése:

supinum-tő (ld. part. perf. pass képzésénél) + -urus, -ura, urum melléknévi képző

Pl.:
accusō, -āre, -āvi, -ātum → supinuma: accusātum supinum-töve: accusāt- PPP: accusāturus, -ura, -urum
(vádol) (a vádolni akaró)

1. -um végződés levágása 2. melléknévi képző hozzáadása

Part. inst. pass.

Első megközelítésben a magyar beálló melléknévi igenévvel azonosítható.
A fordítással óvatosan kell eljárni, mert nagyon ritkán jelent valóban beálló melléknévi igenevet. Ha a létige mellett szerepel a mondatban (állítmánykiegészítőként), a participiumot és létigét „v. mit tenni kell” jelentéssel fordítjuk.

Leggyakrabban ún. „gerundivumként” találkozunk vele, ilyenkor egy főnévvel áll egyeztetett jelzős szerkezetben, és a fordítása speciális, NEM jelent beálló melléknévi igenevet. (A gerundivum tárgyalását ld. egy későbbi anyagban.)

Képzése:

1– 2. coniugatio: imperfectum-tő + „-ndus, -nda, -ndum” képző;
3-4. coniugatio: imperfectum-tő + „-endus, -enda, -endum” képző.

1. coni.: accusō, –āre → accusā- + - ndus, -nda, -ndum → accusāndus, -nda, -ndum - vádolandó
2. coni.: possideō, –ēre → possidē- + - ndus, -nda, -ndum → possidēndus, -nda, -ndum – birtoklandó
3. coni.: cogō, -ĕre → cog- + - endus, -enda, -endum → cogendus, -enda, -endum – kényszerítendő
   capiō, -ĕre → capi- + - endus, -enda, -endum → capiendus, -enda, -endum – megszerzendő
   constituō, -ĕre → constitu- + - endus, -enda, -endum → constituendus, -enda, -endum) – elrendelendő
4. coni.: audiō, -īre → audī- + - endus, -enda, -endum → audiendus, -enda, -endum – hall(gat)andó